

Vyšlo v RAKu 11/2009

Gabriela Mihalková

„Ak je jej muž taký významný, ani ona nemôže byť celkom bezvýznamná“

V knihe *Žila som s Hviezdoslavom* (Bratislava, Aspekt 2008) kreslí **Jana Juráňová** prostredníctvom personálneho rozprávača portrét ženy žijúcej v tieni slávneho manžela: *„Držala sa pravidla, že žena má radšej stáť v úzadí“* (s. 20). Ilona Országhová mala jasný cieľ: *„Vydať sa. Každý iný cieľ by bol prehrou.“* (s. 32). Asymetriu v možnostiach muža a ženy uplatniť sa nepodáva autorka v tvrdo kontrastných tónoch, naopak, v románovom obraze hromadí detaily, ktoré oslabujú vnímanie odlišnosti. Ženská postava svojím pôsobením neutralizuje akékoľvek možné konflikty a domácnosť aranžuje ako dokonalú scénu pre tvorbu básnika.

„Ilona celý život vedela, čo, ako a kedy treba...“ (s. 8)

Žena má presne určené miesto vo svete, v spoločnosti, v manželstve a Ilona akceptuje danú stratifikáciu (na rozdiel od Lídy Vrchlickej, Boženy Slánčikovej Timravy a sestry jej manžela Márie). Proxemiku v mužsko-ženskom priestore na prelome 19. a 20. storočia nemožno narušiť a akýkoľvek pokus o prekročenie hraníc končí neúspešne, spoločenským odsúdením a izoláciou. Prejsť pokojne cestou života sa dá po podriadení sa panujúcej norme.

„Mala samu seba pod kontrolou.“ (s. 9)

Od ženy sa očakávalo potlačenie vlastných ambícií, túžob a ovládanie sa, preto Ilonine oči nezrkadlili jej dušu: *„A prečo by aj mali? Načo a pre koho?“* (s. 9). Dotieravé myšlienky o tom, či by to nemohlo byť aj inak, Ilona odháňa prácou a potom už neostáva čas na pochybnosti.

„Lebo rutina pomáha žiť, pomáha prekonávať neprekonateľné.“ (s. 8)

Opakujúce sa činnosti sú zároveň upokojujúcimi činnosťami. Rutinné aktivity umožňujú zabudnúť na nesplnené prania (mať vlastné deti) i na bolesť

(smrť osvojených detí, manžela). Rytmus predstavuje dominantný znak Iloninej existencie i rozprávania o nej.

Portrét je vertikálnou záležitosťou. Submisívny obraz Ilony sa v zrkadle autorskej intencie premieňa na obraz ženy, ktorá nemohla žiť inak a ironizujú sa tak dobové pomery. Navonok prezentovaná vyrovnanosť už ovdovenej Ilony Országhovej sa v retrospektívnych epizódach podáva ako bilancovanie, spomínanie, no i pochybnosť o prežitom: „*Pričasto musí odháňať plazivé myšlienky, čo jej rozkladajú vnútro.*“ (s. 11). Diferencia mužského a ženského sveta sa odzrkadľuje v rozpornosti vonkajšieho a vnútorného prežívania ženy (sen o padajúcej soche manžela, ktorá ju privalí, pochová, s. 23). Spolužitie Országhovcov je skôr paralelnou existenciou: „*On má svoj život, svoju tvorbu, svoje básne, svojich recenzentov, svojich vydavateľov. Ona sa stará o to, aby sa on nemusel starať o nič iné, len o svoju tvorbu, lebo je to veľmi dôležité a zároveň aj veľmi namáhavé.*“ (s. 52). Manželstvo netvorí vždy len blízkosť a intimita, ale aj odstup a odlúčenie (vd'aka Hviezdoslavovmu egocentrizmu).

Rozprávačskú kvalitu potvrdzuje vypointovanie epizód (stret vysokého, vážneho, esteticky náročného reprezentované Hviezdoslavom či Vajanským s praktickosťou, vtipom Ilony), irónia pri opise muža a jeho tvorby („*Za živa si nikdy nebol istý, či si ho ľudia dosť vážia a či ho aj naozaj čítajú. A aj keď ho všetci utešovali, skutočne odpovedať na túto otázku nevedel nikto, lebo ved' – čo je to dosť a čo je to naozaj.*“ s. 16) a napokon rytmus textu (i zobrazeného života) dosiahnutý opakovaním činností, slov, vetných konštrukcií.

Prozaička, dramatička, publicistka, prekladateľka a koordinátorka Aspektu Jana Juráňová dlhodobo upriamuje svoju pozornosť na to, čo sa v dejinách ocitá v pozadí: v divadelnej hre *Misky strieborné, nádoby výborné* a v románoch *Orodovnice* či *Žila som s Hviezdoslavom* sa historické udalosti (národné, literárne) reflektujú cez osudy žien. Ide o pohľad, ktorý ponúka nové, netradičné a často ironické interpretácie minulosti a nie náhodou bola kniha *Žila*

som s Hviezdoslavom (pozitívne recenzovaná J. Štrasserom, I. Ruttkayovou, F. Jablonovským, E. Farkašovou) nominovaná na Cenu Anasoft Litera 2008.